B

127. **BAIER,** sb. n., **BAIERĂ,** sb. f. „cordon, lacet, lien; anse; amulette“— în munţii Sucevii *bair* (Şez. II, 5); Sălagiu *baĭor* (Tribuna 1890, 337) || ir. *baĭerę* „ruban“; megl. *baĭer* „chaîne, collier; ar. *bair, baĭeră* „collier“.

Lat. BAJULUS,-UM şi BAJULA,-AM (BAJOLA CGL. IV, 600; Glos. Reich. 416) „porteur, porteuse“, devenit **baḭur,-ă* (cf. *baĭor* şi forma rut. de mai jos). Schimbarea lui *-ḭu-* în *-ḭe-* se datoreşte influenţei verbului *a îmbăiera* (v. mai jos). Pentru *-j-* din silaba atonă > *ḭ*, cf. *mai* < MAJUS şi *ploaie* < *PLOJA. Schimbarea de înţeles pe care a suferit-o b a j u l u s „porteur d'un fardeau“ nu e decît aparentă, căci *baierul pungii, găleţii,* este de fapt „le lacet, l'anse qui supporte le poids de la bourse, du seau“ [Candrea].

Sprs. *baila* „kurzes, dickes Seil, Strick“ (Carisch); it. *baggiolo* „sostegno che si mette sotto pietre o marmi per reggerle“ > *baggiolare* „sostener con baggioli“, Valtellina *baǧol* „palo o legno su cui vanno a cavallo le streghe“, Bormio *bajul,* mant. pav. parm. *baśol,* cremon. mil. piac. *bazzol,* regg. bol. mod. *baśel,* ferr. *baśul,* piem. *baśo,* mil. *bažer,* pretutindeni cu însemnarea de „palanche“; nprov. *bajaulo* „panier servant au transport du poisson“, gasc. *bajou* „langes, maillot“ (Durrieux, Dict. gasc.).

Der.: dim. *băieruţă* (Lex. Bud.); *băierel* (Viciu, Glos. 17).

Impr.: bulg. баеръ „collier de monnaies antiques“ (Geroff); rut. баюр „Schnurband aus Wolle geflochten“.

128. **Îmbăiera,** vb. „attacher avec des cordons“ || ar. *mbăirare* „enfiler, mettre à la file, aligner“ || < IM-BAJULARE, devenit **imbailare* prin trecerea regulată a lui *-ju-* protonic la *-i-*; dela înţelesul de „porter à bras, porter sur le dos“, pe care-l avea BAJULARE, s'a desvoltat acela de „porter en tenant par l'anse“, de unde apoi „attacher les cordons pour en faire une anse“ || vit. *bailare* „allevare“ > *bailo,-a*; sard log. *bajulare* „supportare, tollerare, soffrire“; fr. *bailler* > *bail*; prov. *bailar,* gasc. *bajoulá* „entourer de langes“ (Durrieux, Dict. gasc.) || *îmbăierătură* (Polizu) „action d'attacher“, ar. *mbiirîtură* (Dalametra) „enfilement, enfilure“ (comp. sard log. *bajuladura*) || *desbăiera* „détacher, délier les cordons“, ar. *dizbăirare* „effiler, désenfiler“; ar. *dizbăirătură* „défilage“.

129. **BALE,** sb. f. pl. „bave“ || megl. *bali*; ar. *bale.*

Lat. * BABA,-AM > * *ba,* de unde pl. *bale* (după *stea-stele, zi-zile* şi *za-zale*).

It. *bava*; sard *baa*; vfr. *beve* (fr. *bave*); cat. sp. port. *baba.*

Der.: *bălos* (ar. ~) „baveux, glaireux“ (comp. it. *bavoso*; sard *baosu*; fr. *baveux*; cat. *babos*; port. *baboso*) || *bălí* (Polizu), *băloşá* (Costinescu), *bălăi* (Mag. ist. V, 106) „baver“; *bălitură* (Petri) „action de baver, bave“ || *îmbăla* „mouiller avec de la salive; insulter“, ar. *ambălare* „mouiller avec de la salive“ (comp. it. *imbavare*); *îmbălare* „action de mouiller avec de la salive; insulte“; *îmbălătură* (Lex. Bud.; Costinescu; Zanne, Prov. VIII. 116; Ţiplea, P. pop. 111) „bave; trivialité; calomnie“ || *îmbălora* (Creangă, Scrieri II, 17) „remplir de salive“.

Impr.: sîrb. *bala, bale* „Rotz“ (cu

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)

derivatele: *balav*, *balavac*, *balavica*, *balavka*, *baleša*, *balo*, *balonja*).

130. **BALŢ**, sb. n. „lacet, lacs; voile de mariée“ || ar. *balţu* „sorte de fichu, mouchoir dont se coiffent les femmes“.

Lat. BALTEUS,-UM „baudrier, ceinture“.

Friul. *balz* „covone“; (it. *balzo* „rocher“); mant. *bals*, Urbino *balz*, abr. *valžę* „ritortola“; (nprov. *baus* „escarpement, bûcher, gerbier“; cf. Thomas, Rom. XXXIII, 210; Meyer-Lübke, Z. rom. Ph. XXIX, 244); sp. *balzo* || it. *balza* < * BALTEA,-AM.

Der.: *bălţoi* (Hasdeu) „nom donné aux chiens“, *bălţuie* (Hasdeu) „nom donné aux chèvres“, *bălţuică* (Hasdeu) „nom donné aux vaches“ (propr. „de couleur bigarrée“) || *bălţi* „relâcher, détendre“; *bălţit* „lâche, mou, détendu“ || *îmbălţi* (Marian, Nunta 248, 546) „attacher le voile de mariée“.

Impr.: rut. балець, балця „Kopftuch der Frauen“.

131. **Îmbălţa** „mettre le voile de mariée“ (Marian, Nunta 247, 251) || ar. *mbălţare* „couvrir la tête avec un foulard“ || < IM-BALTEARE „ceindre, entourer“ || it. *imbalzare*.

132. **Bălţat**, adj. „bigarré; rayé“ < BALTEATUS,-A,-UM „ceint, entouré“ [Densusianu, Rom. XXIV, 586] || comp. it. *balzano*, vfr. *bauçant* şi prov. *baussan* „tacheté, pie“ < * BALTEANUS || dim. *bălţăţel* (Hasdeu; Tocilescu, Mat. 1473) || *bălţătură* „bariolage, bigarrure“, bot. „marrubium vulgare“.

133. **BARBĂ**, sb. f. „barbe“ — băn. „barbe, menton“ || ir. *bărbę* şi megl. *barbă* „barbe, menton“; ar. *barbă* „barbe“.

Lat. BARBA,-AM, atestat şi cu înţelesul de „menton“ CGL. II, 262; III, 247.

Vegl. *buarba*; rtr. it. sard *barba*; fr. *barbe*; prov. cat. sp. port. *barba*. Cu înţelesul de „menton“ e cunoscut şi în friul. nap. sard camp. sudul Franţei şi peninsula iberică (cf. Zauner, Rom. F. XIV, 408).

Der.: dim. *bărbiţă*; *bărbuliţă*; *bărbuţă* (it. *barbuzza*); *bărbuşoară*; *bărbişoară*, bot. *bărbişoară* „alyssum minimum“ || augm. *bărboi*; zool. *bărboaie* „barbue“ || *bărbărie* „grison, barbon“ || *bărbie* „menton“; dim. *bărbioară* || *bărbos* (megl. ar. ~) „barbu“ (rtr. *barbus*; cat. sp. *barbos*); bot. *bărboasă* „andropogon ischaemum“ || *barbă-cot* „nain à longue barbe des contes populaires“.

134. **Bărbat**, sb. m. „homme, mari“; adj. „mâle, viril, courageux, travailleur“ || ir. *bărbåt* şi megl. ar. *bărbat* „homme, mari“ || < BARBATUS,-A,-UM „barbu; vieux, âgé“ (atestat însă şi cu înţelesul exact al cuvîntului romînesc: *barbatis id est viris*, Pseudo-Rufin, Thes. 1845, 46; de asemenea şi cu înţelesul de „operarius, intimidus“ CGL. V, 592, pe care-l are adj. dr.) || vit. *barbato* „barbuto, savio, eccellente, valoroso“; sard camp. *barbau*; vfr. *barbé* „barbu, fort, viril“; nprov. *barbá* „qui a de la barbe, des racines“: *ome barbá* „homme expérimenté“: cat. *barbat*; sp. *barbado* „barbu; homme“ (comp. *barbadamente* „courageusement“); port. *barbado* „barbu“ || dim. *bărbăţel*; *bărbătuţ* (Şez. I, 212); ar. *bărbătic*; *bărbătuş* „mâle (chez les animaux)“; *bărbăcior* „masculus“ (An. Car.) || col. *bărbăţime*; megl. *bărbătimi*; ar. *bărbătame* || *bărbăţie*, ar. *bărbăţil'e*, ar. *bărbăteaţă* „virilité, bravoure“ || *bărbătesc*, ar. *bărbătescu* „mâle, viril“ || *bărbătos* „viril, énergique“ || *bărbăteşte* „virilement, bravement“ || *îmbărbăta*, ar. *mbărbătare* „encourager“.

Impr.: ung. *borbát*.

135. **Bărbută** (ar.), sb. f. „filament chevelu du poireau“ < BARBUTA,-AM (cf. BARBUTUS,-A,-UM „barbu“ CGL. V, 207) || sard camp. *barbuda* „soggolo, barbazzale“; vfr. elv. *barbue* „provin avec sa racine“; nprov. *barbudo* „barbeau, nielle des champs“ (comp. it. *barbuto*; sard log. *barbudu*; fr. *barbu*; cat. *barbut*; sp. port. *barbudo*).

136. **Barbur**, **barbure** (băn. trans.), sb. m. „partie inférieure de la lame d'un couteau, d'un rasoir, d'une hache, etc., talon, mentonnet: sorte de broderie de forme triangulaire“ < * BARBULUS,-UM (comp. BARBULA,-AM „petite barbe; pointe des fleurs“) || friul. *barbulę* „bargiglioni“: mant. *barbola* „bendone, coda di cuffia: bargiglioni, grinze“; mir. sic. *varvula* „bargiglioni“; prov. *barbola (de la sageta)* „Widerha-

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)

ken" (Levy), nprov. *barboulo* „barbe des épis, fraise des coqs, vertevelle d'un verrou" < BARBULA || *bărburătură* (Damé, Term.; Prahova) „entaille de forme triangulaire à l'oreille d'une brebis" (comp. vfr. *barbeleüre* „chose barbillonnée") || *îmbărburat* (Tocilescu, Mat. 1073) „ayant un mentonnet (en parl. d'une hache)".

137. **BĂŞARE** (ar.), vb. „baiser".
Lat. BASIARE.
It. *baciare*; sard *basare*; fr. *baiser*; prov. *baizar*; cat. span. *besar*; port. *beizar*.
Der.: *dizbăşare* „se disputer".

138. **BĂŞI** (*beşi*), vb. „péter, vesser" || megl. *bişọri*; ar. *bişire*.
Lat. BĬSSĪRE (= VISIRE; Densusianu, Hist. l. roum. I, 76).
Vfr. *vessir*; nprov. *vissí* < VISSIRE.

139. **Beş**, sb. numai bot. *beşu-calului* „lycoperdon bovista" < * BĬSSIUM (cf. VISSIUM, Du Cange) || comp. it. *vescia*; fr. *vesse*; nprov. *vesso* < * VISSIA.

140. **Băşină** (*beşină*), sb. f. „pet" || megl. *bişọnă*; ar. *bişină* || < * BĬSSĪNA,-AM || nprov. *vessino* < * VISSĪNA || comp. vven. pad. *vesinar*; vfr. *vesner*; prov. *vezinar* < * VISSINARE, de unde şi sb. verb. (sard log. *pésina* „loffa"); vfr. *vesne* || *băşinos*, megl. *bişănos*, ar. *bişnos* „péteur" || *băşinărie* (Costinescu) „pétarade" || *băşinări* (Costinescu) „péter".

141. **BĂŞICĂ** (*beşică*), sb. f. „vessie, ampoule" || megl. *bişọcă*; ar. *bişică* „ampoule; piment".
Lat. * BESSĪCA,-AM, atestat sub formele BESICA Gr. lat. VII, 169; BISSICAE, Z. öst. Gymn. 1862, 329 (= clas. VESĪCA).
Alb. *pšikə*; Erto *bešiga*, Muggia *bisia*; Rovigno, triest. *bisega*; vbellun. *bissiga*, mod. parm. piac. mir. *psiga*, monferr. *psia*, aret. *busika*, Gombitelli *bešiga*, Versilia *bešika*, Urbino *bšika*, Canistro *bošik'a*, sic. *busika*, San Fratello *bužjeha*, cors. *bišika*; sard log. gal. *bušika*, sass. *bušikka*, camp. *bučukka*; Metz, Belfort *psej*; cat. port. *bexiga* (în unele din aceste forme terminaţiunea s'a confundat cu suf. dim. -icca) || it. *vescica*; rtr. *vschia*; fr. *vessie*; prov. *vesiga*: cat. *veixiga*; span. *vejiga* < VESSĪCA, Thes. gl. II, 408.

Der.: dim. *băşicuţă*, bot. „gentiana asclepiadea", ar. *bişicuţă* || *băşicos* „vésiculeux, pustuleux" (it. *vescicoso*; sard log. *bušikosu*; vfr. *vescieux*; port. *bexigoso*); bot. *băşicoasă* „colutea arborescens; silene inflata".

Impr.: sîrb. *bešika* „Blase" (> *bešičnik* „Zugpflaster"); rut. бешиха „Rotlauf" < бешишник „chenopodium hybridum" = dr. *buruiană-de-bubărea*); bulg. (N. Selo) бъшъка „glande".

142. **Băşica** (*beşica*), vb. „produire des ampoules" || ar. *bişicare* || < * BESSĪCARE (= VESĪCARE, Theod. Priscian, 1, 28) || alb. *pšik* || friul. *višiá*; it. *vescicare*; vfr. *vescier*; nprov. *vessigá* < * VESSICARE; comp. sp. *avejigar* || *băşicată* „variété de raisin"; *băşicător* (Bobb) „qui produit des ampoules"; *băşicătură* (Lex. Bud.; Polizu; Costinescu) „petite vérole; éruption d'ampoules" (comp. it. *svescicatura*).

143. **BATĂ**, sb. f. „lisière (du drap, de la toile); ceinture; poignet; épaulette" || megl. *bętă* „jarretière".
Lat. * BĬTTA,-AM (= clas. VĬTTA).
Cat. span. port. *beta* || friul. *vetę*; it. *vetta*; vfr. *vete*; prov. (span.) *veta* < VITTA.
Der.: dim. *betiţă* (Sevastos, Nunta, 145; Jipescu, Opinc. 80); *betişoară* (Marian, Sărb. I, 129) || *betelie* (Lex. Bud. dă *bertelie*, schimbat după *beartă*, *bartă* < ung. *párta*) „ceinture; lisière (d'une étoffe); poignet" || *îmbetí* Mehedinţi „plier (un mouchoir", etc.; comp. nprov. *envetá*).

144. **BATE**, vb. „1° battre, frapper; 2° punir; 3° vaincre; 4° bombarder; 5° enfoncer; 6° fouler, battre pour rendre plus ferme (~ *pămîntul, drumul*); 7° blesser (en parl. des chaussures); 8° assaillir, ébranler, battre (*grindina, ploaia, vîntul*); 9° abattre, secouer; 10° couvrir (~ *o iapă*); 11° châtrer; 12° tisser (~ *cu suveica, pînza*); 13° porter (*puşca, tunul*); 14° souffler (*vîntul*); 15° aboyer; 16° tirer (en parl. des couleurs: ~ *în verde*)" || ir. *bâte*; megl *batiri*; ar. *batire, băteare* „battre; jouer d'un instrument; chanter (en parl. des oiseaux)"; comp. alb *bie* „klopfe, schlage, spiele (ein Instrument)".

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)

Lat. BATTĔRE (Thes.=clas. BATTUĔRE). Vegl. *batar*; rtr. *batter*; it. *battere* (pentru sensul de sub 12⁰, comp. mant. *batar* şi parm. *batter* „colpeggiare, battere le fila nell'atto del tessere"); sard *battere*; fr. *battre*; prov. cat. *batre*; sp. *batir*; port. *bater*.

Der.: *bătut* „battu": *lapte-bătut* „babeurre" (friul. *latte batud* „latte da cui si è tratto il burro"); *bătut* „battage; égrenage"; *bătută* „sorte de danse paysanne" (rtr. *battida*; it. *battuta*; fr. *battue*; cat. sp. port. *battuda*) || bot. *bătătarnică, bătătarniţă* „senecio crucifolius" || *bătează* „trame" (cf. mai sus 12⁰); „souricière" (Tiktin; Stamati, Wb. 279, 540; Lupaşcu, Medic. bab. 118; comp. trans. *a fi în bată* „a fi înlăuntru", Viciu, Glos. 18; ar. *bată* şi *batcă* „souricière", băn. *batiţă* „sorte de filet pour prendre les oiseaux"; alb. scut. *bat* „specie di trappola per gli uccelli"); „claquet, cliquet d'un moulin, battant" (Damé, Term.) || *bătelişte, batişte* (Viciu, Glos. 17) „endroit battu; lieu où l'on danse à la campagne; parcage" (cf. mai sus 6⁰) || *bătălău* (Lex. Bud.), sb. m. „efféminé"; sb. n. (mai des pl. *bătălăuri, bătălăe*) „battoir, gros marteau" (Tiktin; Viciu, Glos. 18); „marteau et enclumette employés pour écacher la faux" (Costinescu; Şez. II, 149); *bătălan* (Şez. II, 126), *bătăleş* (Lex. Bud.) „batailleur" || *bătaci* „batailleur; claquet, cliquet d'un moulin, battant" (Damé, Term.) || *bătăuş* „batailleur"; *bătăuşie* „métier ou état de batailleur" || ar. *bătańe*, megl. *bătańă* „moulin à foulon" (comp. nprov. cat. sp. *batan* „moulin à foulon"): ar. *bîtîńusiri* (Dalametra) „fouler" || *bătuci* „battre, piétiner, fouler" || *bate-poduri* „désoeuvré, batteur de pavé" || *desbate* „ameublir le sol (Tiktin); † débarrasser, ôter, défaire, élibérer" (vit. *disbattere*; fr. *débattre*): †*desbătătură* „revendication, émancipation" (Dosoftei, Molitv. 52ᵃ; An. Car.) || *răzbate* „traverser, pénétrer", megl. *răzbatiri* „battre" || *străbate* „pénétrer, traverser, franchir", ar. *străbatire, străbăteare* şi ca sb. „diarrhée" (vit. *strabattere* „travagliare"); † *străbătătură* (ar. ~) „penetratio" (An. Car.).

Impr.: bulg. батутъ „babeurre"; rut. бателев „Stempel, Schlägel im Butterfass"; ngrec. μπατάνι „Walkmühle" (Murnu, Rum. Lehnw. 34).

145. **Bătător**, adj. „qui frappe": *bătător la ochi* „éclatant, qui crève les yeux"; sb. n. „batte à beurre; battoir" < *BATTĪTORIUS,-A,-UM (comp. battuatorium „instrument pour battre, pilon, batte") || it. *battitoio*; fr. *battoir*; port. *batedouro* (comp. sp. *batidero*).

146. **Bătătură**, sb. f. „coup, heurt, meurtrissure" (An. Car.; Reteganul, Pov. ard. V, 71); „endroit battu (cour à la campagne); place où l'on danse; trame" (cf. *bate* 12⁰); „cor, durillon" (cf. *bate* 7⁰) || ar. *bătătură* „cor" || < BATTĪTURA,-AM „coup de marteau" || rtr. *battadüra*; it. *battitura*, bol. *batdura* „ripieno, trama"; sard *battidura*; fr. *batture*; nprov. *bateduro*; vsp. *batidura*; port. *batedura* || *bătători, bătături* „fouler, corroyer, piétiner, frayer" || *desbătături* (Tiktin) „ameublir le sol".

147. **Bătaie**, sb. f. „bataille; volée, rossade; tir, portée; choc; frai (des poissons)" || (ar. *bătal'e* „moulin à foulon") || < BATTALIA,-AM (= clas. BATTUALIA) || alb. *bɘtajɘ*; rtr. it. *battaglia*; sard log. *battaża*; fr. *bataille*; prov. *batalha*; cat. *batalla*; port. *batalha* || dim. *bătăiţă* (Bobb) || *bătăiaş* (Costinescu; Odobescu, Scrieri III, 87) „batteur, rabatteur" || *bătăiuş* „claquet, cliquet d'un moulin" (Damé, Term.) || *bătăios* „batailleur" (vit. *bataglioso*; vfr. *bataillos*; nprov. *bataious*) || zool. *bătăietoare* „bergeronnette".

148. **Abate**, vb. „détourner, écarter, rabattre"; *a-i abate* „venir à l'esprit" || ir. *abâte*; ar. *abăteare* || < ABBATTĔRE (Thes. = clas. ABBATTUĔRE) it. *abbattere*: fr. *abattre*; prov. cat. *abatre*: sp. *abatir*; port. *abater* || *abătător* „qui détourne"; *abătătoare* „gîte".

149. **Sbate**, vb. „secouer, passer au crible en secouant": *a se sbate*, se débattre, se démener" || ar. *zbăteare* || < EX-BATTĔRE || rtr. *sbatter*; it. *sbattere*; sard log. *isbattere*; fr. *ébattre*; prov. *esbatre*; port. *esbater* || †*sbătătură* „excussio" (An. Car.; it. *sbattitura*).

150. **Codobatură**, sb. f. „bergeronnette, hochequeue" — Oşani, bucov. *cotobatură*, mold. *cotrobatură*, bucov. *coto-*

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)

robatură, băn. *codobatśiță*, în munții Sucevii *coțobatină* (Marian, Ornit. I, 327; Șez. II, 224; Tiktin) || ar. *cudubatură* (Papahagi, Mat. 796), *coadabatură* (Dalametra) || < *CODA-BATTULA, -AM (cf. cauda tremula, CGL. III, 258); battula e cerut și de it. *battola* „claquet, tarabat". *Codobatură* se explică dintr'un mai vechi *coadăbatură* (comp. forma ar.) resultat normal din cuvîntul latin; *coadăbatură*, după slăbirea accentului de pe prima silabă, a devenit **codăbatură*, prin asimilațiune *codobatură*. Forma tip a suferit în urmă diferite modificări prin schimbări de sufix, asimilare (*cotobatură*) și etimologii populare || comp. it. *codatremola, coditremola*, vic. *batikoa*, parm. *battkova*, flor. *battikova*, Urbino *battkoda*; fr. dial. *battequeue*; nprov. *bateco* || *codobator, codobăturoi* (Marian, Ornit. I, 333) „mâle de la bergeronnette".

151. **BĂTRÎN**, adj. sb. „vieux (en parl. surtout des personnes) — † patrimoine, domaine patrimonial" || ir. *betăr*; megl. *bițorn*; ar. *bitărnu*.

Lat. BETRANUS,-A,-UM (= clas. VETERANUS (cf. Densusianu, Hist. l. roum. I, 195).

Vegl. *vetrun*; friul. *vedran*, terg. *vedrano*; vven. *vetrano*; sen. *vetrano* (Z. rom. Ph. IX, 303) < VET(E)RANUS.

Der.: dim. *bătrînel, bătrînea*; *bătrînică*; *bătrî(n)ior*; *bătrînuț*; *bătrînatic*; *bătrînicios* || col. *bătrînime, bătrînet* (Marian, Leg. 179) || *bătrînesc*, Mehedinți, *bătrîneț* „suranné, de la manière des vieux"; *bătrînește* „en vieillard, comme les vieillards" || *bătrînețe, bătrîneață* „vieillesse" (vven. *vetraneça*) || bot. *bătrîniș* „erigeron canadense" || *bătrîni, îmbătrîni*, megl. *(am)bitărniri*, ar. *mbitărnire* „vieillir"; *îmbătrînitor* (Polizu) „qui rend vieux".

152. **BEA**, vb. „boire" || ir. *bę*: megl. *bęri*; ar. *beare*.

Lat. BĪBĔRE.

Vegl. *bar*; rtr. *baiver*; it. *bevere*; sard log. *biere*; fr. *boire*; prov. cat. *beure*; sp. port *beber*.

Der.: *bere* „boisson", ar. *beare* „boisson; festin"; *băut*, ar. *bĭut* „ivre"; *băut* „action de boire; † boisson" (Dosoftei; comp. it. *be(v)uta*); *băutor* „buveur, ivrogne" (comp. rtr. *bavaduoir*; port. *bebedouro*; sp. *bebedero*); *băutură*, ir. *beuturę*, megl. *biĭutură*, ar. *biutură* „boisson" (comp. it. *bevitura*; sard log. *biidura*; vfr. *boiture*); dim. *băuturică* (Creangă, Scrieri I, 258).

153. **Beat**, adj. „ivre" || megl. *bęt* || < BĪBĪTUS,-A,-UM, devenit **beętu* > **beetu*, de unde *beat* sub influența inf. *bea*, după analogia lui *da-dat, sta-stat* || sard log. *biidu* (comp. vfr. *boite* „boisson": *estre en boite* „être ivre"); nprov. *beuet*; vsp. *beedo*, sp. *beodo*; port. *bebedo* || dim. băn. *beț'c* || *beție* „ivresse".

154. **Bețiv**, adj. sb. „buveur, ivrogne" — băn. olt. *beț'u* < *BĪBĪTĪVUS, -A, -UM, de unde regulat *beț'u* (*beț'u*); în forma *beț'iv* s'a înlocuit sufixul *-iu* prin slav. *-iv* [Candrea] || augm. *beț'ivan*; *beț'ivlan* și *beț'ivoi* (Tiktin).

155. **Beț'ĭ** (vr. și băn.), adj. sb. „buveur ivrogne" (Coresi, Tetr. Mat. XXIV, 49; id. Apost. Corint. I, 5, 11; Hasdeu, Cuv. d. bătr. II, 464; An. Car.) < *BĪBĪTĪCIUS, -A,-UM [Candrea] || nprov. *bevedis*; cat. *bebedis*; sp. *bebedizo*; port. *bebediço*.

156. **Sbea**, vb. „boire en tirant, sucer" < EXBĪBĔRE || it. *sbevere*; vfr. *esboire*.

157. **Îmbăta**, vb. „enivrer" || megl. *ambitari*; ar. *mbitare* || < *IMBĪBĪTARE || (vfr. numai part. *emboité* „ivre"); nprov. *embeudá*; vsp. *embebdar*; port. *embebedar* || prov. *beudar* < *BIBITARE || *îmbătător*, ar. *mbitător* „enivrant"; † *îmbătătură* (Dosoftei, V. sf. v. WgJb. V, 83), ar. *mbitătură* „ivresse" || *desbăta*, ar. *dizbitare* „désenivrer"; *desbătător* (Polizu) „qui désenivre"; ar. *dizbitătură* „dégrisement".

158. **BERBEC** (*berbece*), sb. m. „bélier" || ir. *birbec*; megl. *birbeți*; ar. *birbec*, (fărș.) *birbeațe*.

Lat. BERBEX,-ĒCEM (= clas. VERVEX).

Sprs. *barbetsch*; sard log. *berbeghe* || it. *berbice*; fr. *brebis*; prov. cat. *berbitz* < *BERBĪCEM.

Der.: dim. *berbecel* (Odobescu, Scrieri I, 174; comp. sard. camp. *brebeiżeḍḍa*); *berbecuț*; zool. *berbecel* (fem. *berbecică*) „lanius", zool. *berbecuț* (fem. *berbecuță*) „lanius; gallinago gallinaria"; ar. *birbicuș* || *berbeca, îmberbeca*

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)

„cosser, heurter, cogner du front comme un bélier“.

Impr.: ung. *berbécs*.

159. **Berbecar**, sb. m. „berger, gardeur de béliers“ || ar. *birbicar* || < *BERBECARIUS,-UM (comp. berbicarius „opilio, custos ovium“, Glos. Reich.) || sard log. *bervegarżu*; fr. *berger*; prov. *bergier* || *berbecărie* (Tiktin; Lupaşcu, Medic. bab. 100) „bercail“ (fr. *bergerie*).

160. **BINE**, adv. „bien“; sb. „bien, bienfait“ || ir. *bire*; megl. *bini*; ar. *ğine*, adv. „bien, très“; sb. m. f. „bien, bonheur“.

Lat. BĔNE.

Vegl. *bin*; rtr. *bain*; it. sard *bene*; fr. *bien*; prov. *ben*; cat. *be*; sp. *bien*; port. *bem*.

Der.: *binişor* „assez bien; doucement, gentiment“; *de-a-binelea*, ar. *de-a-ğinealuĭ*, loc.adv. „pour tout de bon“; || † *bineaţi* (formulă de salutare, eliptic pentru *bine aţi fi!*) „salut!“ || *bineţe*, pl. „salutations, compliments“ || ar. *ğineaţă* „bonheur“ || ar. *ğiniteaţă* (Dalametra) „salutation“ || ar. *ğinuire* „saluer“ || *binecuvînta* „bénir“; *binecuvîntare* „bénédiction“ || *binefacere*, †*binefaptă* „bienfait“; *binefăcător* „bienfaisant, bienfaiteur“ || *binevoi* „agréer, daigner“; *binevoitor* „bienveillant“.

161. **BISERICĂ**, sb. f. „église“ || ir. *başerikę*; megl. *băşerică, bişerică*; ar. *băsear(i)că, bisear(i)că*.

Lat. BASĬLĬCA,-AM.

Vegl. *basalka*; rtr. *baselgia*; ticin. Valmaggia *baserga* „casipola“, Valtellina *baselga* „chiesa di riformati“, Bellinzona *baserga*; (fr. *basoche*).

Der.: dim. *bisericuţă* || *bisericaş* „homme d'église“ || *bisericos* „dévot“ || *bisericesc* „ecclésiastique“; *bisericeşte* „ecclésiastiquement“ || † *a se beserica* (Dosoftei, Molitv. 44ᵇ, 46ᵃ) „aller à l'église, assister à la messe“, *îmbiserici* (Marian, Naşt. 285) „porter, conduire à l'église“ (format după vsl. *vŭcrŭkŭviti* „ducere in ecclesiam“).

162. **BLESTEMA**, vb. „maudire“ || megl. *blăstimari*; ar. *blăstimare*.

Lat. *BLASTEMARE (refăcut poate după AESTĪMARE din clas. BLASPHĒMARE; cf. Parodi, Misc. Rossi-Teiss, 340; Densusianu, Hist. l. rom. I, 505).

Vegl. *blasmuar*; rtr. *blastemmer*; Rovigno *bask'amá*; vit. *biastemar*, ven. *bjastemar*, abr. *jaštemá, vraštemá*, teram. *blaštemá*, sic. *biastimari*; sard log. *frastimare*; fr. *blâmer*; prov. cat. *blastemar*; sp. port. *lastimar*.

Der.: *blestem*, megl. ar. *blăstem* „malédiction“ (comp. rtr. *blastemma*; vit. *biastema*; fr. *blâme*; prov. *blastim*; sp. port. *lastima*) || *blestemat* „coquin, libertin“ || *blestemăţie* „infamie, libertinage“ || † *blestemăţesc* „infâme, coquin“; †*blestemăţeşte* (Cantemir, Hron.) „indignement“ || † *a se blestemăţi* „devenir infâme“.

163. † **Blestemăciune**, sb. f. „infamie, libertinage“ < *BLASTEMATIO, -IONEM (= BLASPHEMATIO, Thes.).

164. **BLÎND**, adj. „doux, bénin, affable“.

Lat. BLANDUS,-A,-UM.

Der.: *blîndă* (ar. ~) „fièvre urticaire, éruption de boutons“ (propr. „éruption bénigne“: comp. bulg. добра „érysipèle“ < добра „bonne“) || dim. *blînduţ* (S. Nădejde, Nuv. 72); *blîndişor* (Jipescu, Opinc. 34; Şez. III, 163); *blîndoc* (Reteganul, Pov. pop. 194) || † *blînzie* „douceur, bénignité“.

Impr.: rut. бленда, блинда „starker Hautausschlag“; sîrb. *blanda* „Blase an der Haut“.

165. **Blîndeţe**, sb. f. „douceur, bénignité“ < BLANDĬTIES,-EM.

166. † **Blînzi** (Mărgăr. 7ᵃ), **Îmblînzi**, vb. „radoucir; dompter“ < IM-BLANDĪRE (Thes. gl. I, 145 = clas. BLANDĪRI); *îmblînzitor* „apaisant; dompteur“ (comp. blanditorius, Thes.) || †*îmblînzeală* (Prav. Mat. Bas. 573) „apaisement“.

167. **BOACE** (Muscel şi băn.), sb. f. „voix; mot“ (WgJb. VIII, 314; Hodoş, Cînt. 49) || ar. *boaţe*.

Lat. *BOX, *BOCEM (=clas. VOX).

Vegl. *baud*; Muggia *bous*; Rovigno *buš*; vit. flor. *boce*, vlomb. vven. *bose*, Urbino *boč*; sard log. *boge*, camp. *boži*, sass. *bośi* | ret. *vu(o)sch*; it. *voce*; fr. *voix*; prov. *votz*; sp. port. *voz* < VOCEM.

Der.: *boci* „pleurer qqn“, *a se boci* „se lamenter“; *bocet, boacet, bocit, boceală* „lamentation“ (comp. cors. *vočero*); *bocitoare* „pleureuse“.

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)

BOLBOROSI, v. *holba*.

168. **BOTEZA**, vb. „baptiser“ || ir. *botezå*; megl. *bătizari*; ar. *pătidzare*.

Lat. BAPTĬZARE, devenit *bătezare*, *botezare*, prin trecerea lui -PT- la *t* în silaba atonă şi a lui *ă* la *o* după labială; înlocuirea lui *b* prin *p* în forma ar. se explică prin asimilarea cu *t* din silaba următoare (comp. fenomenul de asimilare inversă *p-d* > *b-d* în ar. *biducl'u* < *piducl'u*).

(Alb. *pakəzoń*); vegl. *bateżuar*; rtr. *battager*; vit. *batteggiare* (it. *battezzare*), sic. *vattiari*; sard camp. *battiai*; vfr. *batoier*, val. *batehi*; prov. cat. *batejar*; vsp. *batear*.

Der.: *botez* „baptême“ (sic. *vattiu*; vsp. *bateo*); *botezător* „baptisant, qui baptise; baptiste“ (comp. baptizatorium, Thes.) || *desboteza* (Tocilescu, Mat. 70) „débaptiser“ (vfr. part. *desbateié*; cat. *desbatejar*; comp. it. *sbattezzare*) || *bobotează* „Epiphanie“, format din *apă-botează* (păstrat în Bănat, regiunea Haţegului şi Maramureş), de unde **păbotează* > * *pobotează* > *bobotează*, prin aferesă şi asimilarea labialelor.

169. **Botejune**, sb. f. „baptême“ || megl. *bătijuni*; ar. *pătiğune* || < * BAPTĬZIO, -IONEM; în ce priveşte derivaţiunea cu suf. -IONEM, cf. occidio, -ionem < occidere; comp. şi *putrejune*.

170. **BOU**, sb. m. „boeuf“ || ir. *bowu*; megl. ar. *boŭ*.

Lat. *BŎVUS, -UM, atestat sub forma BOBUS în Mulomed. Chiron. 290,25 (= clas. BOS, BOVEM).

Vegl. *bu*; rtr. *bouv*; sard log. *boe*; fr. *boeuf*; prov. cat. *bou*; sp. *buey*; port. *boi* < BOVEM.

Der.: dim. *boulean*; *bouleţ*; *bouţ* (Sbiera, Pov. 189; Pompiliu, Bal. 18); *bouşor*, pl. *boişori* (Gaster; Rădulescu-Codin, Cînt. pop. 234); ar. *buiţ*; *Bourean* (Costinescu; Reteganul, Pov. ard. I, 20; IV, 26; V, 32) „nom donné aux bœufs“ || col. băn. *boĭamă* || *bourişte* (Viciu, Glos. 59) „pacage pour les boeufs“ || *boiastră* (Damé, Term.) „vache qui ne se laisse pas traire“ || *boieş*, Sălagiu (Tribuna 1890, 341) „jeune bouvier“ || *de-a'n bou(lea)*, loc. adv. „lentement“.

171. **Boar** (*bouar*), sb. m. „bouvier“ < BO(V)ARIUS, -UM, devenit întîi **buariu* şi apoi refăcut, după *bou*, în *boariu*, *boar* || friul. *boar*; it. *bo(v)aio*; vfr. *boier*; prov. *bovier*; cat. *bover*; sp. *boyero*; port. *boieiro* || *boărită* (Lex. Bud.; Ţiplea, P. pop. 30), *boărească* (Damé, Term.) „gardeuse de vaches“.

Impr.: rut. ѻовгар „Rind-, Ochsenhirt“ > ѻовгарка „Stallung für Ochsen“.

172. **BOUR**, sb. m. „aurochs; tête de boeuf comme blason de la Moldavie; partie antérieure des patins d'un traîneau; nez, proue d'un canot — † flétrissure (le blason de la Moldavie qu'on imprimait aux criminels avec un fer chaud), marque (imprimée avec le fer rouge) sur les tonneaux, les bestiaux, etc.; impôt sur le vin; borne“ — Dobrogea *bohor* (Burada, Căl. Dobr. 102, 103); † *buăr*, *buor*, *boor*.

Lat. BŪBALUS, -UM, devenit *buăr* > *boor* (asimilaţiunea s'a produs întîi în formele cu silaba iniţială neaccentuată, în derivate ca *buorel*, *buoresc*, etc. > *boorel*, *booresc*), de unde mai tîrziu *bour* (comp. *nuăr* > *nuor* > *nour*). *Bour* ar fi trebuit să se contragă mai departe în *bor* (comp. *nor*, *cot* < **cuăt*), dar evoluţiunea fonetică a acestui cuvînt s'a oprit odată cu dispariţiunea animalului din ţările noastre (iar nu cum crede Weigand, Jb. XII, 106, că *bour* s'a menţinut fără să se contragă în *bor*, sub influenţa lui *bou*). Contracţiunea s'a făcut totuşi într'o regiune din Transilvania (Mediaş) unde găsim forma *bor* care a continuat să trăească cu înţelesul de „escargot“ (v. Candrea în glos. Hron. Cantemir; cf. mai jos *bourel*).

It. *bufalo*; vfr. *bugle*; sp. *bubalo* || alb. *buał* presupune un *BŬBALUS.

Der.: † *bour* (Letop. II, 288; Dosoftei, Ps. vers. 249), adj. „haut encorné, qui a des cornes hautes“ || dim. *bourel* „escargot, limaçon“, bucov. „roitelet“ (numit şi *ochiu-boului*), adj. „dressé, saillant“ (Tiktin; Stamati, Poes. 214; Marian, Sărb. I, 49) || *bouresc*, „d'aurochs“, întrebuinţat numai în expres. *coarne boureşti* (prin etim. pop. c. *boiereşti*) „des cornes hautes“ † *buorar* (Iorga, Studii VI, 227, 280 „celui qui prélève l'impôt sur le vin

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)

le „bour“ || *bourá*, *bourí* (Teodorescu, P. pop. 376; Marian, Desc. 133, 139), † *buăra* (Cantemir, Hron.; Ist. ier. 76) „dresser (en parl. surtout des cornes)“ || *bourat* (Cantemir, Ist. ier. 101; Damé, Term.; Lupaşcu, Medic. bab. 46) „haut encorné, ayant de grandes cornes“; † *buărat* (Cantemir, Ist. ier. 197) „dressé, tendu“ || † *îmboura* „flétrir, marquer d'une empreinte, marquer ignominieusement d'un fer rouge“, ar. *(a)mbuirare* „encorner, frapper avec les cornes“.

Impr.: bulg. бухеръ „limaçon, escargot“, care prin formă dovedeşte că a fost luat pe timpul cînd se pronunţa încă *buăr*. Sensul de „escargot. limaçon“, pe care-l are şi dialectalul *bor* (v. mai sus) şi dim. *bourel*, s'a desvoltat de sigur într'o epocă relativ veche, cînd bourul nu dispăruse încă din părţile noastre şi se stabilise o apropiere între coarnele acestuia şi antenele cele lungi în formă de coarne ale melcului (comp. aceiaş asociaţie de idei şi în formele rom.: Fasana *buvulu*; ven. triest. vic. pad. *bovolo* „lumaca“ < * BŎVŬLUS; comp. şi sard camp. *boveri* „lumaca“ < *boi* „bue“, sic. *vakkareḍḍu*, *krastuni*, *krastuneḍḍu* „lumaca“ < *krastu* „montone“; cf. Salvioni, Z. rom. Ph. XXII, 466; Schuchárdt, ibid. XXVIII, 319) || ngrec. ἀμπουρῶ „mit den Hörnern stossen“ (Murnu, Rum. Lehnw. 21).

173. **BRACĂ** (bucov.), sb. f., mai des **BRACI**, pl. (Voronca, Dat. cred. 750; Sbiera, Pov. 240) „caleçons“.

Lat. BRACA,-AM, mai des pl. BRACAE.

Alb. *brekə*; rtr. *braja*; it. *braca*, *brache*; sard log. *raga(s)*; fr. *braie(s)*; prov. *braga*; cat. sp. port. *braga(s)*.

174. **Brăcire**, sb. f., mai des **Brăciri**, pl. „ceinture“ — Vrancea, trans. *brăcile* (Frîncu-Candrea. Munţii apus. 12, 13, 151; Laurian-Massim), formă resultată din *brăcire* prin disimilarea celui de al doilea *r* < BRACĪLE, Thes. (cf. b r a c h i l i s „sorte de tablier“ care e de sigur acelaş cuvînt) || vsard *brakile*.

175. **Brăcină**, sb. f. „ceinture“ (Laurian-Massim; Barcianu; Mediaş) < * BRACĪNA,-AM, dintr'un adj. * BRACĪNUS,-A,-UM || *brăcinar*, *bărcinar* (Voronca, Dat. cred. 457, 471), *bricinar* (Şez. II, 150; Sevastos, Nunta 145; Tocilescu, Mat. 1498) „ceinture qui maintient la culotte; entretoise, pièce de bois qui unit les deux bras de l'armon; tige de fer qui relie les mancherons de la charrue“; *brăcinăriţă* (Lex. Bud.; Viciu, Glos. 21), *bricinăriţă* (Şez. II, 150) „passelacet, bâtonnet servant à passer un lacet dans la coulisse d'une culotte“ || *a se îmbrăcina* (Lex. Bud.; Oşani) „attacher sa culotte“ || *a se desbrăcina* (Lex. Bud.) „ôter sa ceinture, lâcher la ceinture qui retient les vêtements“.

176. **Brăcie**, sb. f. „ceinture, lacet, aiguillette“ (Lex. Bud.; Tocilescu, Mat. 990; Viciu, Glos. 21) < * BRACĪNIA,-AM.

177. **Îmbrăca**, vb. „habiller“ < * IMBRACARE || it. *imbracare*; nprov. *embraiá*; cat. *embragar* || *îmbrăcat*, *îmbrăcătură* (Polizu) „habillement“ (it. *imbracatura*); † *îmbrăcător* (Cipariu. Princ. 130;) „qui habille“ || *îmbrăcămînt*, sb. n. al cărui pl. *îmbrăcăminte* e luat acum drept sg. f. „habillement, vêtement“.

178. **Desbrăca**, vb. „déshabiller“ < * DĬSBRACARE || vfr. *desbraier* „déchirer“: prov. *desbraiar*; cat. (numai part.) *desbragat*; sp. (numai part.) *desbragado* (comp. it. *sbracare*; sard log. *isbragare*) || *desbrăcat*, † *desbrăcăciune* (Coresi, Praxiu) „déshabillement“; *desbrăcător* „déshabillant“.

179. **BRAŢ**, sb. n. „bras“ || ir. *brâţ*: megl. ar. *braţ*.

Lat. BRACHIUM.

Vegl. *braz*; rtr. *bratsch*; it. *braccio*; fr. *bras*; prov. *bratz*; cat. *bras*; sp. *brazo*; port. *braço*.

Der.: dim. *brăţişor*, mai des pl. *brăţişoare*; *brăţic* (Rădulescu-Codin. Cuv. Musc. 11); *brăţuţ* (Cihac) || augm. *brăţoi* (Cihac; Laurian-Massim) || *brăţiş*, adv. „corps à corps“ || *brăţos* (Cihac; Barcianu) „avec des bras forts“ || *îmbrăţişa*, mold. trans. *îmbrăţoşa* „embrasser“; *îmbrăţişare* „embrassade“ || ar. *mbraţă*, bucov. *înbrăţucă* (Marian, Sat. 31), loc. adv. „dans les bras“.

180. **Brăţară** (*brăţare*), sb. f. „bracelet: virole“ — † *brăţar* (Tiktin; An. Car.); mold. *brăţea* < BRACHIALE sau BRACHIALIS,-EM; forma mold. e un sg. analogic refăcut din * *brăţale*, pl. lui

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)

**brăţală* disimilat din *brăţară* || friul. *brazzal*; it. *bracciale*; vfr. *bracel*; cat. *brassal*; sp. *brazal*; port. *braçal* || dim. *brăţăruie* şi *brăţăruţă* (Laurian-Massim); † *brăţăruşe* (Iorga, Doc. Cantacuzino, 178, 179).

Impr. : rut. брпцарі „Hemdmanchetten".

181. **Brăţat** (*bărţat*), sb. n. ar., **Brăţată**, sb. f. ar. „brassée" <*BRACHIATUM şi *BRACHIATA,-AM < BRACHIATUS,-A,-UM (comp. forma din latinitatea tîrzie b r a c i a t u m „Armvoll", Arch. lat. Lex. II, 268) || it. *bracciata*; fr. *brassée*; nprov. *brassat, brassado*; cat. *brassat*; sp. *brazado, brazada*; port. *braçado, braçada*.

182. **BRÎNCĂ**, sb. f. „patte, main; poussée; aiguille d'une montre" (Viciu, Glos. 21); bot. „salicornia herbacea, scrophularia nodosa" — *brînci*, sb. n. (sg. refăcut din pl. *brînci*) „poussée".

Lat. BRANCA,-AM.

Rtr. *brauncha* (comp. *ir en brauncha*s = *a umbla pe brînci* „marcher à quatre pattes"); it. *branca* (comp. com. *ir in branka*); sard log. *franka*; fr. *branche*, vfr. „bras, main" (Z. rom. Ph. X, 405); prov. cat. sp. port. *branca*.

Der.: dim. *brînculiţă* (Tocilescu, Mat. 1496; Pamfile, Jocuri 113); *brîncuţă* (Lex. Bud.; Marian, Sărb. II, 233; it. *brancuccia*) || *brînciş*, adv. „à quatre pattes; en faisant la culbute" || *brînci* (Molnar, Gram. 258) „marcher à quatre pattes"; *(îm)brînci* „pousser"; *îmbrîncitură* „poussée".

183. **BROASCĂ**, sb. f. „grenouille; tumeur sous la langue, grenouillette; tumeur à la paupière, orgelet (Şez. I, 83); serrure; rabot"; fig. „petit enfant, marmot"; *broaşte*, pl. „écrouelles" || megl. *broască* „grenouille" : ar. *broască* „tortue, grenouille; écrouelles".

Lat. *BROSCA,-AM (cf. b r u s c u s „rubeta, ranae genus", Papias).

Alb *brešk*ə „tortue" (comp. *brešk*ə*z*ə „écrouelles") || Nigra (Arch. gl. XV, 505) derivă din *BROSCUS: rtr. *ruosch*, trient. *rosch*, it. *rospo*, sard *brušu*, vfr. *bruesche*, sp. *bruju*, etc., fără a lămuri însă de ajuns anomaliile fonetice ale acestor forme.

Der. : dim. *broscuţă*; *brosculiţă* (Voronca, Dat. cred. 973); *broştic* (Vrancea, Covurlui); *broştean* (Laurian-Massim); *broschiţă*, băn. bot. „ranunculus sceleratus" (comp. fr. *grenouillette*) || augm. *broscoi*, fig. „enfant, marmot", ar. *bruscoñu*; *broscoaică*; *broscan* (Jipescu, Suf. 54; Doine, 71; Vrancea) || col. *broştet* (Polizu); *broştime*, fig. „marmaille"; ar. *bruscame*; *broscărie*; *broscărime* (Polizu); † *broscar* (Iorga, Studii V, 536) || *broştesc*, *broscănesc* „de grenouille"; *broscos* (Lex. Bud.; Polizu) „plein de grenouilles"; *broşteşte* (Teodorescu, P. pop. 419; Pamfile, Jocuri 114), *broscheşte* (Tocilescu, Mat. 82), adv. „à la manière des grenouilles" || bot. *broscariţă* „potamogeton" || † *broscaş* (Iorga, Studii VI, 45) „raboteur" || *bloşticăi* (Cantemir, Hron.) „barboter dans l'eau, grenouiller", din *broştic* > **broşticăi*, alterat în *blo-* sub influenţa lui *blotăcări* (v. *broatec*).

Impr.: ngrec. μπράσκα „Kröte"; sîrb. *broska* „Meisterwurz".

184. **BROATEC**, sb. m. „rainette" — băn. *broatăc*; pe lîngă acesta numeroase forme alterate: *brotac*, băn. *botrac*; *brotoc* (Polizu); *brotan* (Tiktin; Viciu, Glos. 22); *brostac* (Vîlcea, Prahova, Vrancea); *buratec*, *buratic* || megl. *broatăc*; ar. *broatic*.

Lat. *BROTACHUS,-UM < βρόταχος (= βάτράχος). Forma regulată *broatăc* s'a menţinut în băn. şi megl.; de aci, sub influenţa pl. *broateci*, s'a refăcut sg. *broatec* (ar. *broatic*), care la rîndu-i, prin etimologie populară dela *bură* „bruine, pluie fine", a devenit *buratec,-tic* (cf. Candrea, Rev. ist. arch. VII, 73). Prin înlocuirea finalei cu suf. *-ac*, *-oc*, *-an*, au resultat formele *brotac*, *brotoc*, *brotan* (sau poate din dim. *brotăcel* < *broatăc* + *-el* s'a refăcut un *brotac* după analogia lui *gîndăcel* < *gîndac* + *-el*, *gînsăcel* < *gînsac* + *-el*; din acest *brotac* se vor fi format apoi, prin substituirea sufixului, *brotoc* şi *brotan*); *botrac* e resultat prin metatesă din *brotac*; forma *brostac* a suferit influenţa cuvîntului *broască*.

Alb. *bretsk* „grenouille" || cal. (Bova) *vrúthaco*, (Castrovillari) *vrótiku* (Pellegrini, 122), regg. (cal.) *vrotaku*, *vrosaku* < βρόθακος (cf. Morosi, Arch. gl. XII, 83).

Der. : dim. *brotăcel* „rainette; ver-

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)

dier“ (Barcianu); *brutăcel* (Polizu); *brostăcel* (Prahova); *burătăcel* (Tiktin; Leon, Ist. nat. 81) || col. *brotăcime*; ar. *bruticame* || *brotăcar* (Costinescu; Laurian-Massim), *brotăcăr* și *protăcăr* (Lex. Bud.), *protocîr* (Frîncu-Candrea, Munții apus. 104) „rainette“, a suferit (fig.) influența lui *procător*, *procătăr* (Lex. Bud.; Frîncu-Candrea, ibid.; Reteganul, Pov. ard. III, 82, 84; † *procatîr*, Test. 1648, Fapt. Ap. XXIV, 1) „avocat“ < ung. *prokátor* || *brotăcesc* „de rainette“ || † *brotăcí* (An. Car., netradus) probabil ca și ar. *bruticare* „coasser“ || *blotăcări* (Lex. Bud.; Barcianu), *bleotocări* (S. Nădejde, Nuv. 13) „barboter dans l'eau, grenouiller, agiter l'eau“, e de sigur derivat din *brotăcar* cu disimilarea celui dintîi *r*, și nu trebue deci confundat cu sinonimul *băltăcăi* < *baltă*.

Impr.: bulg. ботракъ „alisma plantago“ (= rom. *limba broaștei*), de unde dim. ботрачецъ „caucalis arvensis“.

185. **BRUMĂ**, sb. f. „gelée blanche, frimas“ || megl. ar. *brumă*.

Lat. BRUMA,-AM „hiver“ (atestat în latinitatea tîrzie și cu înțelesul de „pruina“ la Du Cange).

Alb. *brüm̦* „frimas“; friul. *brume* „inverno, freddo nebbioso, schiuma, crema, fior di latte“; (it. *bruma* „le fort de l'hiver“); Muggia, ver. *bruma* „gelée blanche“, Lago Maggiore *brime* „autunno“; (prov. sp. port. *bruma* „brouillard“).

Der.: *brumăriu* „gris“; bot. *brumărele* „phlox paniculata“ || *brumatic* (Barcianu; S. Nădejde, Nuv. 81) „froid, glacial“ | *bruma*, ar. *mbrumare* „faire de la gelée blanche; se couvrir de frimas“ (cf. ver. *śbrumar* „suinter, transsuder“); *brumat*, *îmbrumat* (Barcianu) „couvert de frimas; gris“.

186. **Brumar**, sb. m. „novembre — † octobre“ (Hasdeu, Cuv. d. bătr. II, 146; An. Car.; cf. Marian, Sărb. I, 97) || ar. *brumar* || < * BRUMARIUS,-UM (atestat numai BRUMARIA) | friul. *brumajo* „décembre“ (cf. și *mes di brume*, bellun. *mes de bruma*, pesar. *meso de brumma* „décembre“, Merlo, Nomi stag. 175) | comp. alb. *brimu(e)r* „novembre“ (Christophorides, Lex. Alb. 52) < * BRUMORIUS, și *mui i brüm̦s t'par̦s* „erster Reifmonat, September“, *mui i brüm̦s i düț* „zweiter Reifmonat, Oktober“ | dim. *brumărel* (ar. ~) „octobre“.

187. **Brumos**, adj. „refroidi par la gelée blanche; froid, glacé, couvert de givre“ || ar. *brumos* || < BRUMOSUS,-A,-UM „d'hiver“ || (prov. sp. port. *brumoso* „brumeux“).

188. **BUCĂ**, sb. f. „joue; fesse“ || megl. *bucă* „abée, canal d'un moulin“; ar. *bucă* „cuisse, fesse“.

Lat. BUCCA,-AM.

Alb. *buk̦* „pain“; vegl. *buka*; rtr. *buocha*; it. *bocca*; sard *bukka*; fr. *bouche*; prov. cat. sp. *boca*; port *bocca*.

Der.: *bucar* „avaloire“ (Damé, Term.) | *a se bucăla* (Costinescu) „se boursoufler“; *bucălat*, *bucălav* (Baronzi, L. rom. 34) „joufflu, bouffi, fessu“; *bucălătură* (Costinescu) „bouffissure“ || *bucălai*, adj. „se dit d'une brebis blanche qui a le museau noir“ (comp. nprov. *bouchard* „qui a le museau noir ou d'une couleur autre que celle du corps, en parlant des moutons“; cat. *bocanegre* și sp. *boquinegro* „au museau noir“): dim. *bucăliță* (Jipescu, Opinc. 48).

189. **Bucos**, adj. „joufflu, bouffi“ < BUCCOSUS,-A,-UM „qui a une grande bouche“.

190. **Bucea**, sb. f. „boîte (du moyeu de la roue); virole, frette“ < BUCCĔLLA,-AM „petite bouche“ || rtr. *bütschella* „Osterbackwerk in runder aufgeblähter Brotform“; sard camp. *bukkeḍḍa* „morsa“ || comp. it. *boccola* „boîte du moyeu“ < BUCCULAM; port. *bocel* „Reif“ < * BUCCELLUM.

191. **Bucată**, sb. f. „morceau“; pl. *bucate* „mets; céréales“ || ar. *bucată* || < * BUCCATA,-AM || rtr. *bucheda*; it. *boccata*; sard log. *bukkada*; fr. *bouchée*; prov. cat. sp. *bocada* (comp. port. *boccado*) || dim. *bucățea*; *bucățică*; *bucățeluș̦e* (Stamati, Wb. 474); *bucăcioare*, pl. (Reteganul, Bibl. pop. 14, Pov. ard. I, 42); bot. *bucățel* „agrostis canina“ (cat. sp. *bocadillo*); ar. *bucătice* | augm. *bucătoi* | *bucătar* „cuisinier“; *bucătăreasă*, *bucătăriță* „cuisinière“; *bucătărie* „cuisine“; *bucătări* „faire la cuisine, cuisiner“ | *(îm)bucăți*, *bucățeli*

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)

(Reteganul, Pov. pop. 110; Marian, Ins. 324) „morceler, réduire en morceaux“; *îmbucățeală* (Costinescu) „morcellement“.

Impr.: rut. буката, бокатa „Stück, Schnitt des Brodes“; rus. (dial.) букатка; ung. *bukáta, bukáté* (Szinnyei).

192. **Îmbuca**, vb. „emboucher, manger; joindre“ || ar. *mbucare* || < * IMBUCCARE || rtr. *imbucher*; it. *imboccare*; sard *imbukkare*; fr. *emboucher*; prov. cat. sp. *embocar*; port. *emboccar* || *îmbucat* (Cătană, Pov. I, 93) „action d'emboucher, de manger“; *îmbucătură, bucătură* (ca și formele fără prefix de mai jos a fost refăcut după *bucată*) „bouchée, morceau“ (rtr. *imbuchadüra*; it. *imboccatura*, vit. *boccatura*; sard *imbukkadura*; fr. *embouchure*, vfr. *boucheüre*; nprov. *emboucaduro*; cat. sp. *embocadura*; port. *emboccadura*); dim. *bucăturică, îmbucăturică* (Stamati, Wb. 396), *bucăturiță, îmbucăturuță* (Lex. Bud.); *îmbucături* (Lex. Bud.; Reteganul, Pov. pop. 132; Tocilescu, Mat. 565), *îmbucători* (Polizu) „donner à manger par bouchées, par petits morceaux, manger très peu“.

193. **BUCIUM**, sb. n. „chalumeau, trompe des bergers, † trompette; cheminée“ (Barcianu; Viciu, Glos. 22)— vr. și dial. *bucin*, † *buciun* (Tiktin; Cantemir, Ist. ier. 72,186; Letop. I, 148, 160); † *bucim* (Gaster; cf. Tiktin).

Lat. BUCĪNUM (atestat și cu înțelesul de „trompette“, Thes.), devenit *bucinu* > *buciun* (prin trecerea destul de deasă a lui *ci-* la *ču-*), de unde apoi *bucium*, probabil sub influența lui *bucium* „bûche“, de origine necunoscută.

Rtr. *büschen* „hölzerne Röhre einer Wasserleitung“; vit. pl. *bucini* „i cannellini che sono tra le stecche della rocca“, abr. teram. *vučęnę* „il cannello che s'infila nel fuscello della spola“; port. *búzio* „Trompetenschnecke“ || alb. scut. *bučinə* „sorta di erba“ (Jungg); vfr. *buisine*, fr. dial. *bousine* „trompette“; cat. sp. *bocina* „Jagdhorn“ < BUCCĪNA.

Der.: dim. *bucinaș* (Marian, Leg. 295) || *buciumaș* (Delavrancea, Sult. 100) „trompette, celui qui joue du chalumeau“ || bot. *buciniș* „conium maculatum; cicuta virosa; archangelica officinalis“.

Impr.: sîrb. *bučina* „Trompetenkürbiss“; bulg. бучинишъ „conium maculatum“.

194. **Buciuma**, vb. „jouer du chalumeau, trompeter“; trans. „hurler“ (Frîncu-Candrea, Rotac. 49)— † și dial. *bucina*, † *bučiuna* (Coresi, Ev. înv.) < BUCĪNARE || rtr. *büschnar* „flüstern“, friul. *businá* „ronzare, romoreggiare, rombare“; it. *bucinare*; nprov. *bousiná*; cat. vsp. *bocinar* || *buciumător*, adj. sb. „qui joue du chalumeau, trompette“; *buciumătură* „fanfare“ || *sbuciuma*, † *zbucima* (Dosoftei, V. Sf.) „remuer, agiter“; *a se sbuciuma* „se débattre, se démener“ (Rovigno *šbušiná* „correre così da produrre un suono“; vven. *sbusenar* „sausen“, vic. *šbušinare* „frullare, trillare“, bol. mod. *šbušiner* „bisbigliare, bucinare“; mir. *šbušinar*, Lucca *šbucinare*; cf. Mussafia, Beitr. 198; Parodi, Rom. XXVII, 229); *sbucium, sbuciumătură* „agitation“.

BULBUCA, v. *holba*.

195. **BUN**, adj. „bon“ || ir. *bur*; megl. ar. *bun*.

Lat. BONUS, -A, -UM.

Vegl. rtr. *bun*; it. *buono*; sard *bonu*; fr. prov. *bon*; cat. *bo*; sp. *bueno*; port. *bom*.

Der.: *bun, bunic*, dim. *bunel* (sard camp *boneḍḍu*) „grand-père“; *bună, bunică*, dim. *bunicuță* „grand'mère“ (resultate din *tată bun, mamă bună*; comp. *bun* „grand-père“ în unele regiuni din nord-estul Piemontului, v. Densusianu, Hist. l. roum. I, 223; *bona* „grand'mère“ în Basse-Auvergne, și termenii citați de Tappolet, Rom. Verwschn. 76: *bõ-papa, bõ-mammã, pay-bu*[*n*], *may-bune*, etc.; pentru *bunic, -ă*, comp. dial. fr. *bonique* „vieillard“, Z. rom. Ph. XIX, 187, și vald. *bunikk*, prov. *bonic*, cat. *bonich*, sp. *bonico* „passablement bon“) || *străbun, străbunic* „aïeul, arrière-grand-père“; *străbună, străbunică* „aïeule, arrière-grand'mère“ || ar. *bunile*, pl. „les bonnes fées“ || dim. *bunișor*, ar. *bunșor*; *bunuț* (Lex. Bud.; Sbiera, Pov. 9);

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)

bunicel, *bunicea*, *bunicică* (sic. *buniceḍḍu*; sp. *buenecillo*) ‖ *buneţe* (Gaster; An. Car.; Lex. Bud.; Reteganul, Pov. ard. II, 47, 53; IV, 44; Marian, Ins. 515), *buneaţă* (Gaster; Gutinul,14) „bonté, bienfait“, ar. ~ „bienfait“ (sic. *bonizza*; prov. *bonessa*; cat. *bonesa*) ‖ megl. *buniľă* „bonté; bonheur“ ‖ *nebun*, adj. „fou“, megl. ar. *nibun* „sot“; *nebunie*, *nebunealã* (Marian, Desc. 148; Teodorescu, P. pop. 375) „folie“; *nebunatic* „folâtre“; *nebunesc* „fou, insensé“; *nebuneşte* „follement“; bot. *nebunariţă* „hyosciamus niger“; *(în)nebuni* „devenir fou; rendre fou“ ‖ *îmbuna* „apaiser, adoucir, flatter“, băn. Mehedinţi „promettre“, ar. *(a)mbunare* „reconcilier“, Mehedinţi *îmbuni* (vit. *imbonire* „placare, accarezzare“; vfr. *embonnir* „rendre bon“); † *îmbunător* (Letop. I, 380), adj. sb. „flatteur“; † *îmbunătură* (Dosoftei. Parim.; Letop. I, 441; II,201; Cantemir, Hron.) „promesse“; † *îmbunăciune* (Dosoftei, Parim.) „flatterie“.

Impr.: rut. бyна, бyникa „grand, mère“.

196. **Bunătate**, sb. f. „bonté — † fortune, biens; qualité, vertu“ ‖ megl. *bunitati*; ar. *bunătate* ‖ < BONĬTAS,-TATEM ‖ rtr. *bundet*; it. *bontà*; sard log. *bonidade*; fr. *bonté*; prov. *bontat*; cat. sp. *bondad*; port. *bondade* ‖ ar. *bunăteaţă* „bien; bonté“ (resultat din fusiunea lui *buneaţă* cu *bunătate*) ‖ † *bunătăcios* (Varlam, Caz. II, 5a) „bienfaisant“ (comp. cat. *bondados*, sp. *bondadoso*) ‖ *îmbunătăţi* „améliorer“; † *îmbunătăţat* (Ivireanul, Didah. 86) „rendu bon: pieux“; *îmbunătăţitor* „améliorant“; † *bunătăţîtor* (Dosoftei, Molitv. 117a) „bienfaiteur“; † *îmbunătăţîma* (Dosoftei, V.Sf.v. WgJb. V, 85) „améliorer“.

197. **Azbunari** (ar.), vb. „consoler“ (Dalametra) < *EXBONARE.

198. **Răzbuna**, vb. „venger“: *a se răzbuna* „se venger“; mold. trans. băn. „se rasséréner: † se reposer“ (Paliia, Exod. XXXIV, 21) ‖ ar. *arîzbînari* „réjouir“ ‖ < *REEXBONARE ‖ vfr. *resboner* „améliorer“ ‖ *răzbun*, Maramureş „sérénité, beau temps“ (Ţiplea, P. pop. 115), † „repos“ (Hasdeu, Cuv.d. bătr. II. 405); *răzbunător*, adj. sb. „vengeur“.

199. **BURETE**, sb. m. „champignon; éponge“ ‖ megl. *burţi*; ar. *bureate*.

Lat. BOLĒTUS-UM > * *buretu*, din al cărui pl. *bureţi* s'a refăcut sg. *burete*. Se poate însă să fi existat în lat. vulg. şi o formă * BOLĒTIS,-EM (cf. gr. βωλίτης).

Rtr. *bulieu*; it. *boleto*; vfr. *boloi*; prov. cat. *bolet*.

Der.: dim. *burecior* (Marian, Immorm. 588); *bureţel* (Tiktin) ‖ *bureţiu* (Barcianu) „spongieux“.

200. **BURIC**, sb. n. „nombril; centre, milieu; bout du doigt; œillard“ ‖ ir. megl. ar. *buric*.

Lat. UMBĪLĪCUS,-UM, devenit * UMBULĪCUS sub influenţa lui * UMBULĪC(U)LUS refăcut după * UMBUNC(U)LUS, dim. din UMBO,-ŌNEM „bosse; tout ce qui fait saillie, proéminence“ (cf. Candrea, Rev. ist. arh. VII, 30; Meyer-Lübke, la Puşcariu, Etym. Wb. 240; comp. şi formele romanice de mai jos). Căderea lui *um-* s'a întîmplat ca şi în alte părţi prin confusiune cu art. *un*; de altminteri chiar în lat. vulg. silaba iniţială a fost confundată cu prefixul in- (cf. inbillicum, invilicum, imbilicus, Thes. gl. II, 381; comp. şi formele din sardă, vfr. prov. şi port.).

Sprs. *umblig*: Rovigno *(an)buligo*; it. *bellico*, ven. *bonigo* (refăcut din *bonigolo*, v. mai jos), piem. *ambürí*, Urbino *blik*, Cerignola *vęḍḍoikę*, Bari *vęḍḍikę*, nap. *vellikę*, sic. *vuḍḍiku*, *viḍḍiku*, cors. *billiku*; sard log. *imbíligu*, camp. *bíḍḍiu*, gal. *biḍḍiku*, sass. *imbíliggu*; nprov. *mourigo*; cat. *omelich*; sp. *ombligo*; port. *umbigo*, *embigo* ‖ comp. friul. *buńigul*; triest. *bunigolo*, ven. *bonigolo*, vvic. *ombrigolo*, ver. *(m)ombrigolo*, *bombrigolo*, mant. cremon. *bigol*, bol. *bligel*, mir. *umbrigul*, mod. *umbregel*, regg. *ombrigel*, parm. *ombrigol*, Lucca *bellicoro*, abr. *mijikulę*; vfr. *ambonil*, fr. *nombril*; prov. *umbrilh*, *emborilh*, *embonilh*, nprov. *bouril* < * UMBILIC(U)LUS şi * UMBULIC(U)LUS, * UMBUNIC(U)LUS < * UMBUNC(U)LUS.

Der.: dim. *buricel*, „cheville ouvrière“ (Damé, Term.); *buricaş* (Tiktin; Cătană, Pov. I, 98) ‖ *buricos* (ar. ~) „ombiliqué“.

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)

201. **Buricat**, adj. „ombiliqué; enflé“ (An. Car.; Jip. Opinc. 129) || ar. *buricat* „ventru“ | <* UMBULĪCATUS,-A,-UM (= clas. UMBILICATUS).

202. **BUTE** (*butie*), sb. f. „barrique, tonneau; moyeu (de la roue); tuyau d'une plume)“ || megl. *buti*; ar. *bute*.

Lat. BUTTIS,-EM (CGL. IV, 218; cf. Densusianu, Hist. l. roum. I, 200).

Alb. *but(e)*; rtr. *buot*; it. *botte* (piem. *bot* „mozzo della ruota“); sard camp. *buttu* „mozzo della ruota“; vfr. *bout* „outre, vase pour les liquides“; (prov. *bota*); cat. *bot*; sp. *bote* (port. *bota*).

Der.: dim. *butoi*; trans. *butoaie* şi *butoaică* (Frîncu-Candrea, Munţii apus. 211, 212, 221); *butoiaş*; *butiţă* (Lex. Bud.); *buticică* (Şez. I, 36; Tocilescu, Mat. 112; sp. *botecica*); *butişoară* (Bobb; cf. Hasdeu, Cuv. d. bătr. I, 246, 253); trans. *but'ic* (Viciu, Glos. 24); ar. *butică*; megl. *buţeăă* (sp. *botilla*), *buţel'i* şi *buţiluşcă* || *butar* (megl. ar. ~) „tonnelier“ (it. *bottaio*; cat. *boter*; sp. *botero*); *butărie* (Jipescu, Opinc. 68) „tonnellerie“ (cat. *boteria*); *butări* (Laurian-Massim) „fabriquer ou vendre des tonneaux“.

Impr.: ung. *butój*, *butójka* (Szinnyei).

BDD-B132-03 © 1907-1914; 2006 Librăriile SOCEC & Co.; Editura Paralela 45
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:27:16 UTC)